

Željka Čorak

Protiv struje

Boris Magaš. Misli o arhitekturi. Izabrani tekstovi

IZABRAO I UREDIO Alen Žunić

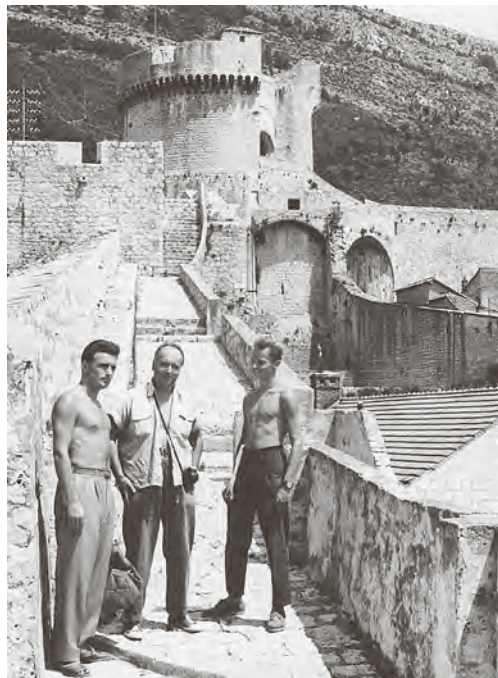
Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti

- Hrvatski muzej arhitekture, Sveučilište u Zagrebu

- Arhitektonski fakultet, UPI-2m Plus, Zagreb 2014., 296 str.

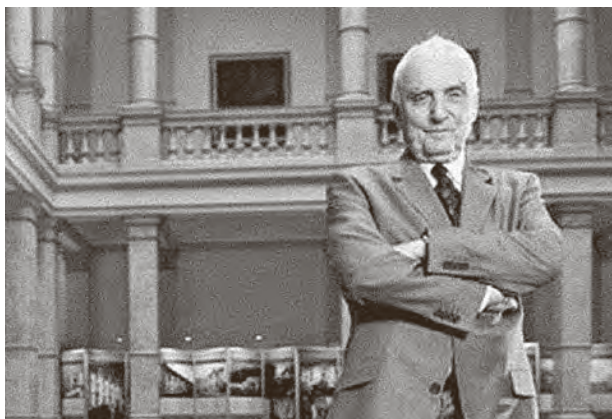
ISBN: 978-953-7703-26-4

Izabrani tekstovi arhitekta Borisa Magaša, njih četrdeset, ma kako mi neke od njih ranije poznavali, ovako skupljeni i strukturirani predstavljaju doživljaj i gotovo stanovito iznenađenje. Od 1965. do 2013. ocrtava se misaono polje, stavovi, sudovi, kriteriji graditelja, teoretičara, pisca – takve koherencije da mu nema mnogo usporedbi u našoj kulturi. Tek kad se ti tekstovi pročitaju u cjelini, dolazi do izražaja neuobičajena iskrenost i hrabrost kojom je arhitekt Magaš išao protiv struje. Bez imalo ustručavanja revidirao je opća mjesta, kritički se odnosio prema baštinjenim klišeima, otvoreno ulazio u ocjene suvremenih zbiljanja, riskirajući etikete i animozitete za ono što je držao istinom. Tako kod njega “moderna” nije viđena samo u dimenziji herojskih uzora, nego i u iluzijama i deformacijama (a od jednoga do drugoga “samo je jedan korak”); “zagrebačka škola” ne samo u vrijednostima opredjeljenja za “modernu”, nego i u “nekritičkom međuratnom ‘uvozu’ internacionalnih arhitektonskih formi”; za obnovu povijesnih naselja Zadar mu nije uspješan primjer (što implicira kritiku Milićeva zahvata); za gradnju novih, na primjeru Sopota, jasno uviđa nedostatke i promašaje (u što ulazi i Richterov projekt). Naravno da jednaku težinu imaju i oni duboko uživljeni afirmativni tekstovi, poput tekstova posvećenih arhitektima Dragomanoviću i Dinku Kovačiću. I kritike i afirmacije uvijek su utemeljene na principima dubljim od subjektivnih reakcija na pojedinačne slučajeve.

↑ Dubrovnik, 1957. (Boris Magaš lijevo, Andrija Mohorovičić sredina)

Erudicija otvara arhitektu Magašu široke vidike iz kojih jednako odbija pasivno ponavljanje prošlosti i grube formalizme suvremenosti. Boreći se s brzinom povijesti, on bez bojazni kaže da “misli i traženja povijesti bit će uvijek neiscrpn i pravi učitelji”. Time, dakako, od povijesti ne traži oblikovne recepte, nego analizu i smisao njezinih dostignuća. Kad Viktoru Kovačiću zamjera tipologiju crkve sv. Blaža, on građevini ne niječe arhitektonsku i urbanističku vrijednost,

←
Boris Magaš

↓
Boris Magaš,
Hotelski
kompleks
Solaris, Šibenik

nego neshvaćanje biti starohrvatske arhitekture (koja je ovoj crkvi imala biti nadahnućem). Pisanje je za arhitekta Magaša kreativna disciplina; rafinirani čitatelj poput njega, koji s lakoćom citira najsuptilnije tekstove europske duhovne povijesti, poput sv. Augustina - ne suzdržava se od ponekad sasvim lirskog vokabulara, što mu također neće donijeti odobravanje obrtnika-specijalista ili znanstvenika-tautologičara. Pa ipak, njegov je iskaz sposoban za savršenu, štedljivu preciznost - kao na primjer u opisu vlastitog projekta za kazalište u Zenici, s punom sviješću o razlogu svakog izabranog elementa, od logike prostorne dispozicije, primjene izražajnih materijala, do odnosa prema specifičnom prostornom i društvenom kontekstu.

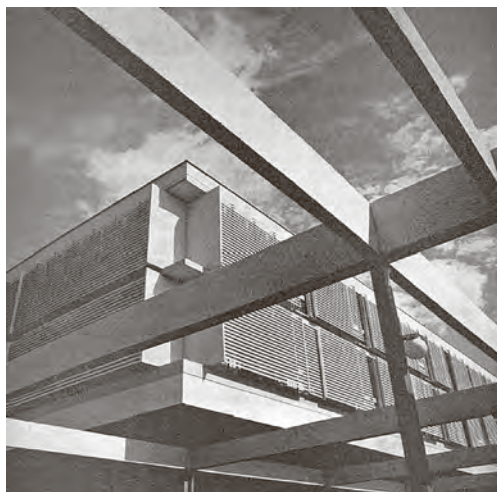
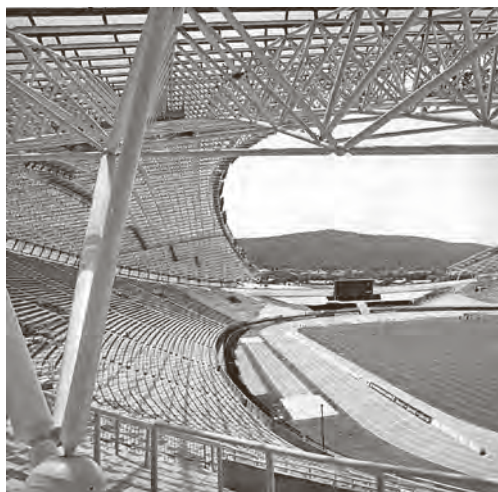
Knjiga odličnim ritmom, poštujući kronologiju, približava i udaljuje mjerilo, od pojedinih arhitektonskih žanrova (sportska arhitektura, hotelska

arhitektura...) do čistih teorijskih tekstova, u kojima se uvijek provlači motiv odnosa prošlog i suvremenog, baštinjenog i kreiranog. Jedan od ključnih pojmova u tom smislu jest "nadopunjavanje", a bitna formulacija glasi "otkrivajući *novum otkrivamo bit ljudskosti*".

Knjiga Borisa Magaša jest i knjiga ljubavi. Knjiga ljubavi za Hrvatsku, u rasponu koji je danas nagrizen sa svih strana: "...njena manja naselja i ruralna arhitektura vrijednosti su narodnog identiteta najvišeg ranga." Arhitekta Magaša zanimaju ambijentalne vrijednosti i kontekst arhitekture u nastajanju, ali zatečeno gleda in progress, jer povijest nikada nije stajala.

Ova zbirka izabranih tekstova dio je stanovitog lanca zahvalnosti. Kao što je sam visoko vrednovao Petra Knolla, a cijeli život iskazivao poštovanje svom profesoru Andri Mohorovičiću (smatrajući da je on, u teškim vremenima, bio "bitan činitelj

Iz knjige *Boris
Magaš. Misli
o arhitekturi.
Izabrani tekstovi*

↑

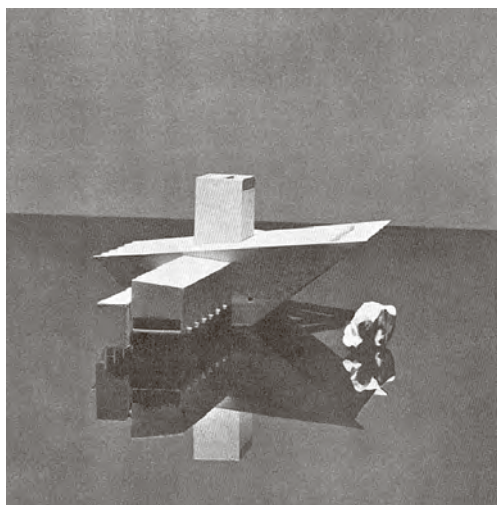
Gradski stadion,
Split, 1981.

↗

Hotelski
kompleks Solaris,
Šibenik

→

Narodno
pozorište, Zenica,
1962.

egzistencije hrvatske arhitekture”), tako je i sam doživio da mu, primjernim angažmanom arhitekta Alena Žunića, ovo izdanje bude tribut i uzvrat.

“Gdje imena plaču za stvarima”, bio je prije gotovo pola stoljeća naslov jednoga teksta autorice ovoga priloga. Moglo bi se to primijeniti danas na Haludovo, vrhunsko ostvarenje arhitekta Borisa Magaša. Nema nažalost onog interesa države ni za građenje niti za očuvanje graditeljske baštine, za kakav je 2011. pledirao Boris Magaš tražeći za svaki projekt prosudbu vrsnoće i odobrenje

uistinu stručnog tijela. Bez obzira što je Boris Magaš identifikacijski, ili identitetski arhitekt Hrvatske, što niz njegovih ostvarenja spada u antologiju hrvatske arhitekture dvadesetog stoljeća, a sam stadion u Splitu jedan je od znakova ove zemlje - još je uvijek riječ, trajnija od mjedi, aluminijska i betona, pozvana da svjedoči, sačuva i prenese ono čemu kolektivna svijest tek treba dorasti. Stoga ova knjiga mislećeg bića i njegovih intelektualnih i senzibilnih sastavnica ima puni smisao otkrivanja jedne značajne egzistencije i “duše jednoga vremena”. ×